

सन २००८-०९ मध्ये विशेष केंद्रीय सहाय्य  
अंतर्गत केंद्र शासनाने मंजूर केलेला निधी  
खर्च करण्याबाबत.....

महाराष्ट्र शासन  
आदिवासी विकास विभाग  
पूरक पत्र क्रमांक :विकेंस-२००९/प्र.क्र.८४/भाग-१/का.१७  
मंत्रालय, मुंबई. ४०० ०३२  
दिनांक:- ३० ऑक्टोबर, २००९

वाचा :- शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग, क्रमांक- विकेंस-२००९/प्र.क्र.८४/का- १७,  
दिनांक २३ जून, २००९.

पूरक पत्र :- शासन निर्णय, आदिवासी विकास विभाग क्रमांक विकेंस-२००९/  
प्र.क्र.८४/का-१७, दिनांक २३ जून, २००९ अन्वये विशेष केंद्रीय सहाय्य योजनेतर्गत खाली  
दर्शविल्याप्रमाणे योजनांसाठी रु.१४३१.०० लक्ष एवढा निधी आहरित करण्यास आयुक्त,  
आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक यांना मंजूरी देण्यात आलेली आहे


(रुपये लाखात )

अ. क्र.	योजना	आहरित करावयाचा निधी
१	शहरातील नामवंत निवासी शाळांमध्ये आदिवासी विद्यार्थ्यांना शिक्षण देणे	२०१.४४
२	वॉटरशेड डेव्हलपमेंट (रुपये ०.१० प्रती हेक्टर) (महारोगी सेवा समिती, वरोरा, बायफ व अन्य नामांकित स्वयंसेवी संस्थांमार्फत)	५८४.००
३	बांबू क्राफ्ट प्रशिक्षण	३०.००
४	अगरबत्ती बनविण्याचे प्रशिक्षण व उत्पादन	२५.००
५	लाख गोळा करणे प्रशिक्षण व उत्पादन	२२०.००
६	एमएफपी (गौण वनोपज) नर्सरी उभारणे व आदिवासी शेतक-यांना रोपे वाटप	३३.००
७	बायफ (MITTRA) मार्फत फलोत्पादन व तत्संबंधी आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण	२२५.००
८	बायफ (MITTRA) मार्फत आश्रमशाळेच्या आवारात किचन गार्डन व स्ट्रॉबेरी नर्सरी उभारणे.	१००.००
९	बायफ (MITTRA) व अन्य नामांकित स्वयंसेवी संस्थांमार्फत हर्बल नर्सरी उभारणे	१२.५६
	एकूण	१४३१.००

सदर शासन निर्णयाच्या परिच्छेद २ मध्ये अनुक्रमांक २,६,७,८ व ९ येथील योजना बायफ (MITTRA) व अन्य नामांकित संस्थांमार्फत राबवावयाच्या असून त्या योजनांच्या अंमलबजावणी संबंधित तपशिल स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येईल असा उल्लेख करण्यात आलेला आहे. सदर बाबतीत आता या पूरक पत्राव्दारे सदर योजनांच्या अंमलबजावणी संबंधित तपशिल सोबत जोडलेला आहे, त्याप्रमाणे सदर योजनांची अंमलबजावणी करावयाची कार्यवाही आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक यांनी त्वरित करावी.

४. हे शासन पूरक पत्र राज्य शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २००९१०३०१४४९३८००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

  
(सु.द.पडवळ)  
अवर सचिव

प्रति,

आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक ( ५ प्रती )

आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.

सर्व अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, (प्रत्येकी २ प्रती )

सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प.

महालेखापाल (लेखा परिक्षा), महाराष्ट्र १/२ मुंबई / नागपूर.

महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १/२ मुंबई / नागपूर.

जिल्हा कोषागार अधिकारी, नाशिक.

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

सचिव, आदिवासी विकास यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२

सह सचिव, आदिवासी विकास यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२

कक्ष अधिकारी (का-७,९,१३,१४ ), आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

संगणक समन्वयक, आदिवासी विकास विभाग (का-६), मंत्रालय, मुंबई.

निवड नस्ती.(का.१७)आदिवासी विकास विभाग,मंत्रालय,मुंबई.

**पुरक पत्रासोबतचे जोडपत्र**  
**विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत योजना**

१	योजनेचे नांव	मृद व जलसंधारण (पाणलोट क्षेत्र) विकास कार्यक्रम (महारोगी सेवा समिती, वरोरा, बायफ व इतर नामांकित स्वयंसेवी संस्थांमार्फत राबविणे)
२	योजनेतील युनीट संख्या	५८४ हे.
३	योजनेसाठी येणा-या खर्चाचे अंदाजपत्रक.	रु. १०,००० प्रती हेक्टर एकूण ५८४ हेक्टरसाठी रु. ५८४.०० लक्ष खर्च
४	योजना राबविणारी यंत्रणा.	प्रकल्प अधिकारी हे महारोगी सेवा समिती, वरोरा, बायफ व इतर नामांकित संस्थांच्या समन्वयाने योजना राबवतील.
५	नियंत्रक अधिकारी	अपर आयुक्त, आदिवासी विकास विभाग
६	योजनेचा उद्देश व हेतू	दिवसेंदिवस आदिवासी भागातील अनियमित पर्जन्यमान व झालेली वृक्षतोड यामुळे पडणा-या पावसाचे पाणी जमिनीमध्ये मुरत नाही. तसेच जमिनीची धूप मोठ्या प्रमाणात होत आहे. त्याचाच परिणाम म्हणून जमिनीची सुपिकता, पाण्याची उपलब्धता यामध्ये कमालीची घट झालेली आहे. उद्देश :- १. मृद व जलसंधारण २. भुगर्भातील पाण्याची पातळी वाढविणे. ३. मातीची सुपिकता व उत्पादकता वाढविणे ४. स्थलांतराचे प्रमाण कमी करणे.
७	लाभार्थी निवड / क्षेत्र निवड	प्रकल्प अधिकारी व स्वयंसेवी संस्था लाभार्थी निवडतील.
८	योजनेची कार्यपद्धती	संबंधित प्रकल्प अधिकारी व संस्थेच्या सहकार्याने योग्य गावांची निवड करण्यात येईल. संबंधीत संस्था निवडलेल्या क्षेत्राचे सर्वेक्षण करून योग्य त्या उपचारांचे नियोजन करतील. (उदा :- सलग समपातळी चर, जल शोषक चर, बांधबंदिस्ती, मजगी, शेततळे, गलीप्लग, दगाडीबांध, गॅबियन बंधारे, चेक डॅम, वृक्ष लागवड इ.) तसेच झालेल्या कामाच्या क्षेत्रावर कृषि उत्पादन वाढविण्यासाठी सुधारित शेती उपाययोजना राबविण्यात येतील. योजनेचे काम सुरु करतांना प्रकल्प अधिकारी संबंधित संस्थांना कार्यारंभ आदेश देतील. आदिवासी विकास विभागाचे अधिकारी पूर्व कल्पना देऊन वेळोवेळी प्रगती पथावरील तसेच पूर्ण झालेल्या कामास भेटी देऊन आढावा घेतील.

९	योजनेचा कालीवधी	सन २००९-१०
१०	योजनेच्या अटी	<p>१. हा कार्यक्रम क्षेत्रिय उपचार आधारीत कार्यक्रम असल्यामुळे किमान २५ हे. एकत्रित क्षेत्र निवडून उपचाराचे नियोजन करावे.</p> <p>२. निवडलेले क्षेत्र हे खाजगी मालकीचे वहीती खालील अथवा पडीक क्षेत्र असावे.</p> <p>३. उपचारासाठी निवडलेल्या क्षेत्रापैकी ८० टक्के क्षेत्र हे आदिवासी कुटूंबांचे असावे.</p> <p>४. निवडलेले क्षेत्र एकसलग असावे.</p> <p>५. लाभार्थी निवडीचे निकष विचारात घेऊन लाभार्थी निश्चित करण्याची जबाबदारी प्रामुख्याने प्रकल्प अधिकारी यांची असेल.</p>

### अंदाजित प्रती हेक्टर खर्चाचा तपशिल

अ.नं.	तपशिल	खर्च रु. प्रती हेक्टर
१	सर्वेक्षण	१००.००
२	क्षेत्रिय उपचार व वृक्ष लागवड (सीसीटी. बांधबंदिस्ती, जल शोषक चर इ.)	५२००.००
३	ओघळ नियंत्रण (दगडी बांध, गर्बियन, चेक डॅम, शेततळे इ. )	२५००.००
४	सुपव्हीजन व सनियंत्रण	४००.००
५	सुधारीत शेती कार्यक्रम	५००.००
६	संस्था आस्थापना व सनियंत्रण	१३००.००
	एकूण प्रती हेक्टर	१००००.००

## विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत योजना

१	योजनेचे नांव	एमएफपी (गौण वनोपज ) नर्सरी उभारणे व आदिवासी शेतक-यांना रोपे वाटप																																				
२	आदिवासी कुटुंब	३३०																																				
३	योजनेसाठी येणा-या खर्चाचे अंदाजपत्रक	रु. १०,००० प्रती कुटुंब दराने एकूण रु. ३३.००लक्ष सर्व																																				
४	योजना राबविणारी यंत्रणा	प्रकल्प अधिकारी बायफ (MITTRA) मार्फत सदर योजना राबवतील.																																				
५	नियंत्रक अधिकारी	अपर आयुक्त, आदिवासी विकास																																				
६	योजनेचा उद्देश/हेतू	रोपवाटीकेतून अर्थार्जन करणे, रोपवाटीकेतून तयार होणा-या वनस्पतीचा प्रसार व क्षेत्र वाढवणे, तयार झालेल्या रोपांची लागवड करणे.																																				
७	लाभार्थी निवड/क्षेत्र निवड	<p>प्रकल्प अधिकारी व बायफ (MITTRA) खालील क्षेत्रातील आदिवासी कुटुंबांची निवड करतील.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>अ.क्र</th><th>प्रकल्प कार्यालय</th><th>सहभागी करावयाची कुटुंब संख्या</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>१</td><td>जव्हार</td><td>२०</td></tr> <tr><td>२</td><td>शहापूर</td><td>२०</td></tr> <tr><td>३</td><td>डहाणू</td><td>२०</td></tr> <tr><td>४</td><td>पेण</td><td>५०</td></tr> <tr><td>५</td><td>घोडेगांव</td><td>२०</td></tr> <tr><td>६</td><td>पांढरकवडा</td><td>५०</td></tr> <tr><td>७</td><td>किनवट</td><td>४५</td></tr> <tr><td>८</td><td>चंद्रपूर</td><td>३०</td></tr> <tr><td>९</td><td>अहेरी</td><td>२०</td></tr> <tr><td>१०</td><td>भामरागड</td><td>५५</td></tr> <tr><td></td><td>एकूण</td><td>३३०</td></tr> </tbody> </table>	अ.क्र	प्रकल्प कार्यालय	सहभागी करावयाची कुटुंब संख्या	१	जव्हार	२०	२	शहापूर	२०	३	डहाणू	२०	४	पेण	५०	५	घोडेगांव	२०	६	पांढरकवडा	५०	७	किनवट	४५	८	चंद्रपूर	३०	९	अहेरी	२०	१०	भामरागड	५५		एकूण	३३०
अ.क्र	प्रकल्प कार्यालय	सहभागी करावयाची कुटुंब संख्या																																				
१	जव्हार	२०																																				
२	शहापूर	२०																																				
३	डहाणू	२०																																				
४	पेण	५०																																				
५	घोडेगांव	२०																																				
६	पांढरकवडा	५०																																				
७	किनवट	४५																																				
८	चंद्रपूर	३०																																				
९	अहेरी	२०																																				
१०	भामरागड	५५																																				
	एकूण	३३०																																				

८	योजनेची कार्यपद्धती	<p>१) महिलांना या योजनेत प्राधान्य देण्यात येईल.</p> <p>२) रोपवाटीकेसाठी त्या भागातील हवामान व जमिनीच्या मगदूर पाहून साधारपणे लिंबू, पपई, जांभूळ, फणस, सिताफळ, रामफळ इ. झाडाचा उपयोग रोपवाटीकेसाठी करण्यात येईल.</p> <p>३) निवडलेल्या आदिवासींना रोपवाटीका बनविण्याचे प्रशिक्षण देण्यात येईल. तसेच त्यांना बियाणे व अन्य साहित्याचा पुरवठा करण्यात येईल.</p> <p>४) योजनेस लागणारा निधी बायफ (MITTRA) संस्थेस योजनेच्या अंमलबजावणीकरिता वितरित करण्यात येईल.</p> <p>५) खर्चाचे विवरण व उपयोगिता प्रमाणपत्र बायफ (MITTRA) संस्थेकडून आयुक्त, आदिवासी विकास यांना सादर करण्यात येईल. तसेच दर ६ महिन्यांनी खर्चाचे विवरण व भौतिक साध्य लाभार्थ्यांच्या संख्येसहीत प्रगती अहवाल संस्थेकडून आयुक्तांना सादर केला जाईल.</p>
९	योजनेचा कालावधी	१ वर्ष (२००९-१०)
१०	योजनेच्या अटी व शर्ती	<p>१) इच्छूक आदिवासींची निवड केली जाईल त्यामध्ये महिला व पी.टी. जी. आदिवासींना प्राधान्य दिले जाईल.</p> <p>२) योजनेचा लाभ घेतल्यानंतर रोपवाटीका व्यवस्थितरित्या वापरण्या संबंधी संमती पत्र लाभार्थ्यांकडून घेतले जाईल.</p> <p>३) अपर आयुक्त, आदिवासी विकास या योजनेचे सनियंत्रण करतील व दर ६ महिन्यांनी आढावा घेतील.</p> <p>४) योजना राबविण्यासाठी आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक व बायफ (MITTRA) यांच्यामध्ये करारनामा केला जाईल.</p>

**विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत योजना**

१	योजनेचे नांव	बायफ (MITTRA) मार्फत फलोत्पादन व विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण देणे.
२	योजनेतील युनिट संख्या	१५०० विद्यार्थी
३	योजनेसाठी येणा-या खर्चाचे अंदाजपत्रक	रु. १.५० लक्ष प्रती आश्रमशाळा एकूण १५०० विद्यार्थ्यांकरीता रु. २५००.०० लक्ष खर्च
४	योजना राबविणारी यंत्रणा.	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प हे बायफ (मित्रा) संस्था वा तत्सम मान्यवर संस्थेच्या समन्वयाने योजना राबवतील.
५	नियंत्रक अधिकारी	अपर आयुक्त, आदिवासी विकास
६	योजनेचा उद्देश / हेतू	शालेय अभ्यासक्रमात पर्यावरण विषय नव्याने समाविष्ट करण्यात आलेला आहे. वृक्ष संगोपन, पर्यावरणाच्या साखळीतील वृक्ष / वनस्पती कार्याचे महत्व लहान वयातच मुलांच्या लक्षात यावे हा या योजनेचा मूळ गाभा आहे. शिकत असताना मुलांना फळबागांची रोप तयार करणे व कलमे तयार करणे याचे प्रशिक्षण देऊन त्यांनी भविष्यात त्याचा उपयोग अर्थाजनासाठी करावा हा उद्देश आहे. तयार झालेली रोपे आश्रमशाळेत उपलब्ध असणा-या जमिनीवर लागवड करून त्यातून जमिनीची धूप थांबविणे, जमिनीत ओलावा राखून ठेवणे, पक्षांना खाद्य आणि निवारा यांची सोय करणे याही गोष्टी यामुळे साध्य होत असल्यामुळे त्याचे प्रात्यक्षिक विद्यार्थ्यांना दाखविणे. (एका वृक्षाच्या संगोपनाची जबाबदारी विद्यार्थ्यांच्या एका गटास देऊन) घटलेले पर्जन्य प्रमाण वाढविणे, फळझाडांची रोपे तयार करून अन्य आश्रमशाळांमध्ये त्याचे वाटप करणे, या वृक्षारोपणामुळे मिळणा-या फळांचा समावेश मुलांच्या आहारात करणे इ. उद्देश या योजनेमुळे साध्य होतील.
७	शाळा निवड	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प हे बायफ (मित्रा) संस्था वा तत्सम मान्यवर संस्थेच्या समन्वयाने शाळा निवड करतील.
८	योजनेची कार्यपद्धत	प्रकल्प अधिकारी यांनी शासकीय आश्रमशाळांची याकामी निवड करावी. बायफ (मित्रा) अथवा फलोत्पादन विषयातील त्या क्षेत्रातील प्रथितयश संस्थेमार्फत आश्रमशाळेतील जमिनीची पाहणी करून (पेरु, केळी, आंबा, संत्र, मोसंबी, लिंबू,सिताफळ,डाळींब, पपई, जांभुळ इ.) त्या परिसरात येणा-या

		फळांच्या वृक्षांची रोपे /कलमे तयार करण्याचे प्रशिक्षण संबंधीत संस्थेमार्फत आश्रमशाळेतील विद्यार्थी व कर्मचा-यांना देण्यात येईल.बि - बियाणे ,प्लॅस्टिक बॅगज, खत मिश्रीत माती, आवश्यक अवजारे, आश्रमशाळेस संस्थेमार्फत दिली जातील. आवश्यकते नुसार किटक व रोगांपासून फळांच्या रोपांचे संरक्षण करण्याकरीता नैसर्गिक किटक नाशके पुरविण्यात येतील. रोपवाटीका तयार झाल्यानंतर संस्थेच्या मदतीने रोपांची किंमत निश्चित करून परिसरातील शेतक-यांना माफक दरात पिकाची व अन्य आश्रमशाळांना आवश्यकतेनुसार रोपांचे वाटप करावे. त्याची नोंद आश्रमशाळेत स्वतंत्ररित्या ठेवण्यात यावी.
९	योजनेचा कालावधी	सन २००९-१०
१०	योजनेच्या अटी, शर्ती	१) आश्रमशाळेत फळरोप वाटीका तयार करण्याकरीता पुरेशी जमिन, पाणी व मनुष्यबळ उपलब्ध असावे. २) ज्या आश्रमशाळांना तारेचे कुंपण अथवा संरक्षक भिंत आहे अशांना प्राधान्य द्यावे. ३) शक्यतो ज्या आश्रमशाळांमध्ये कृषी प्रात्यक्षिक केंद्र मंजूर आहे, त्यांना प्राधान्य द्यावे.

### फळबागा रोपवाटीकेसाठी प्रस्तावित खर्च

अ.क्र.	तपशिल	परिणाम	रक्कम
१	कलमे तयार करणे (आंबा,पेरु जांभूळ इ.)		
	अ) शेडनेट ३०X ३०	१	५०,०००/-
	ब) पिशव्या व बियाणे	५,०००	५,०००/-
	क) खते व देखभाल इ.	अंदाजे	२०,०००/-
	ड) प्रशिक्षण	अंदाजे	१०,०००/-
२	फळबाग रोपे तयार करणे (पेरु, लिंबू, सिताफळ, पपई, मोसंबी, संत्री, केळी इ.)		
	अ) पिशव्या व बियाणे	५,०००	५,०००/-
	ब) खते व देखभाल इ.	अंदाजे	२०,०००/-
	क) प्रशिक्षण	अंदाजे	१०,०००/-
३	योजना राबविण्याचा खर्च	अंदाजे	३०,०००/-
एकूण :-			१,५०,०००/-



**विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत योजना**

१	योजनेचे नांव	शासकीय आश्रमशाळेत परसबाग लागवड (किचन गार्डनींग) व स्ट्रॉबेरी नर्सरी उभारणे. (बायफ MITTRA मार्फत)
२	योजनेतील युनिट संख्या	२०० शासकीय आश्रमशाळा.
३	योजनेसाठी येणा-या खर्चाचे अंदाजपत्रक	रु. ०.५० लक्ष प्रती शासकीय आश्रमशाळा या प्रमाणे एकूण २०० शासकीय आश्रमशाळांकरीता रु.१००.०० लक्ष खर्च
४	योजना राबविणारी यंत्रणा.	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प हे बायफ (मित्रा) संस्थेच्या समन्वयाने योजना राबवतील.
५	नियंत्रक अधिकारी	अपर आयुक्त, आदिवासी विकास.
६	योजनेचा उद्देश /हेतू	शासकीय आश्रमशाळेच्या ठिकाणी फळभाज्या, भाजीपाला लागवड करण्याचे प्रशिक्षण आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांना देणे, भाजीपाल्याचा विद्यार्थ्यांसाठी उपयोग करणे, यामध्ये हंगामी भाजीपाला जसे- मेथी, पालक, कोथींबिर, दुधी भोपळा, डांगर, गिलके, दोडके, भेडी, टोमॅटो, सुरण, मिरची इ. व बहुवर्षीय पिके उदा :- शेवगा,पपई, केळी, हादगा, लिंबू, कडीपत्ता, अळू इ. लागवड करून आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांना पोषक भाजीपाल पुरविणे. यामुळे विद्यार्थ्यांना ताजा भाजीपाला उपलब्ध होऊन तसेच विद्यार्थ्यांच्या आरोग्यास लाभदायक ठरेल. तसेच हवामानाचा विचार करून ०५ गुठ्यामध्ये स्ट्रॉबेरीची लागवड करून त्याचे प्रात्यक्षिक विद्यार्थ्यांना देण, उपलब्ध रोपापासून रोपवाटीका करून त्याची विक्री करणे.
७	शाळा निवड	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प हे त्यांचे कार्यक्षेत्रातील योग्य शाळेची निवड करतील.
८	योजनेची कार्यपद्धती	संबंधित प्रकल्प अधिकारी शासकीय आदिवासी आश्रमशाळांची निवड करतील. सदर आश्रमशाळेची निवड करताना आश्रमशाळेवर असलेला बारमाही पाणी पुरवठा विचारात घेऊन त्यांनी प्रस्तावित केलेल्या शाळेच्या ठिकाणी परसबाग प्रस्तावित करतील. या योजने अंतर्गत प्रकल्प अधिकारी यांनी निश्चित केलेल्या आश्रमशाळेची यादी अपर आयुक्त हे अंतिम करतील. निवड करण्यात आलेल्या आश्रमशाळेतील दरमहा किमान १० विद्यार्थ्यांची रोटेशन पद्धतीने निवड करून लागवड करण्यात आलेल्या झाडांना नियमितपणे पाणी देणे, रोपवाटीकेची नोंदणी करणे , आवश्यकता वाटल्यास फवारणी करणे इ. कामांसाठी विद्यार्थ्यांना प्रती रु. २/- प्रमाणे प्रोत्साहन अनुदान देण्यात येईल. त्यासाठीचा निधी संबंधित आश्रमशाळेचे मुख्याध्यापक यांचेकडे राखीव ठेवण्यात येईल. सदरची रक्कम रु. ६०/- दरमहा त्या त्या विद्यार्थ्यांना अदा करण्यात येईल.

९	योजनेचा कालावधी	सन २००९-१०
१०	योजनेच्या अटी, शर्ती	१) संबंधित प्रकल्प अधिकारी आपल्या कार्यक्षेत्रातील ज्या आश्रम शाळेकडे बारमाही पाणी पुरवठा उपलब्ध आहे, तसेच ज्या शाळेच्या भोवती संरक्षक भित बांधण्यात आलेली आहे, त्यांना प्राधान्य देतील. २) ज्या आश्रमशाळेची निवड करण्यात येईल त्या शाळेत राबविण्यात आलेल्या योजनेच्या अंमलबजावणीची जबाबदारी संबंधित मुख्याध्यापक यांची राहिल.

**परसबाग लागवडीसाठी प्रस्तावित खर्च**

अ.क्र.	तपशिल	परिणाम	रक्कम
१	हंगामी भाजीपाला तयार करणे		
	अ) बियाणे	अंदाजे	५,०००/-
	ब) जमिनीची तयारी	अंदाजे	२,०००/-
	क) खते व देखभाल इ.	अंदाजे	१०,०००/-
	ड) प्रशिक्षण	अंदाजे	५,०००/-
२	बहूवर्षीय पिके		
	अ) रोपाची किंमत	२००	४,०००/-
	ब) खते व देखभाल इ.	२००	१,५००/-
३	स्ट्रॉबेरीची रोपवाटीका	५ गुंठे	
	अ) रोपाची किंमत	२,५००	५,०००/-
	ब) जमिनीची तयारी	५ गुंठे	१,५००/-
	क) खते व देखभाल इ.	५ गुंठे	४,०००/-
	ड) पाण्याची सुविधा	५ गुंठे	२,५००/-
	इ) इतर खर्च	५ गुंठे	१,५००/-
४	योजना राबविण्याचा खर्च	५ गुंठे	८,०००/-
एकूण :-			५०,०००/-

**विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत योजना**

१	योजनेचे नांव	बायफ (MITTRA) किंवा नामांकित स्वयंसेवी संस्थांमार्फत वनऔषधी नर्सरी / रोपवाटीका तयार करणे.
२	योजनेतील युनिट संख्या	२५ शासकीय आश्रमशाळा
३	योजनेसाठी येणा-या खर्चाचे अंदाजपत्रक	रु.०.५० लक्ष प्रती एकर या प्रमाणे २५ शासकीय आश्रमशाळांसाठी रु. १२.५६ लक्ष खर्च.
४	योजना राबविणारी यंत्रणा.	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प हे बायफ (मित्रा) संस्थेच्या समन्वयाने योजना राबवतील.
५	नियंत्रक अधिकारी	अपर आयुक्त, आदिवासी विकास
६	योजनेचा उद्देश / हेतू	शालेय अभ्यासक्रमात पर्यावरण विषय नव्याने समाविष्ट करण्यात आलेला आहे. वृक्ष संगोपन, पर्यावरणाच्या साखळीतील वृक्ष / वनस्पती कार्याचे महत्त्व लहान वयातच मुलांच्या लक्षात यावे हा या योजनेचा मूळ गाभा आहे. वनऔषधी रोपे तयार करण्याचे प्रशिक्षण विद्यार्थ्यांना देऊन तयार रोपे लागवड करून अन्य आश्रम शाळांमध्ये त्यांचे वाटप करणे, पर्यावरण समतोला व्यतिरिक्त औषधी वृक्ष / वनस्पती मधील औषधी गुणधर्मांची माहिती व्हावी, प्रथमोपचार करता यावेत या उद्देशाने औषधी वनस्पतींची रोप वाटीका तयार करावयाची आहे.
७	शाळा निवड	प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प हे बायफ (मित्रा) संस्था वा तत्सम मान्यवर संस्थेच्या समन्वयाने शाळा निवड करतील.
८	योजनेची कार्यपद्धती	प्रकल्प अधिकारी यांनी कृषि प्रात्यक्षिक केंद्र असलेल्या शासकीय आश्रमशाळेची याकामी निवड करावी. बायफ (मित्रा) अथवा वन औषधी लागवड विषयातील प्रतिथयश संस्थेमार्फत आश्रमशाळे तील जमिनीची पाहणी करून (कडूनिंब, आवळा, ब्राम्ही कोरफड, शतावरी, अळूळसा, गवती चहा, अद्रक, मिरी व अन्य वनस्पतींची रोप तयार करून लागवड करण्यात येईल.) रोप तयार करण्याचे प्रशिक्षण संबंधित संस्थेमार्फत आश्रमशाळेतील विद्यार्थी व कर्मचा-यांना देण्यात येईल. बि - बियाणे ,प्लॅस्टिक बॅग, खत मिश्रीत माती, आवश्यक अवजारे, आश्रमशाळेस संस्थेमार्फत दिली जातील. आवश्यकते नुसार किटक व रोगांपासून फळांच्या रोपांचे संरक्षण करण्याकरिता नैसर्गिक किटक नाशके पुरविण्यात येतील. रोपवाटीका तयार झाल्यानंतर संस्थेच्या मदतीने रोपांची किंमत निश्चित करून परिसरातील शेतक-यांना माफक दरात पिकाची व अन्य आश्रमशाळांना आवश्यकतेनुसार रोपांचे वाटप=
९	योजनेचा कालावधी	सन २००९-१०

१०	योजनेच्या अटी, शर्ती	<p>१) आश्रमशाळेत रोप वाटीका तयार करण्याकरीता पुरेशी जमिन, पाणी व मनुष्यबळ उपलब्ध आहे.</p> <p>२) ज्या आश्रमशाळांमध्ये कृषी प्रात्यक्षिक केंद्र मंजूर असून माळी पदही मंजूर आहे.</p> <p>३) ज्या आश्रमशाळांना तारेचे कुंपण अथवा संरक्षक भिंत आहे अशांना प्राधान्य द्यावे.</p>
----	----------------------	---

**वन औषधी नर्सरी लागवडीसाठी प्रस्तावित खर्च**

अ.नं	तपशिल	परिणाम	रक्कम
१	नर्सरी तयार करणे	१०,००० रुपये	
	अ) बियाणे	अंदाजे	५,०००/-
	ब) जमिनीची तयारी	अंदाजे	५,०००/-
	क) खते व देखभाल इ.	अंदाजे	२२,०००/-
	ड) प्रशिक्षण	अंदाजे	१०,०००/-
२	योजना राबविण्याचा खर्च	अंदाजे	८,०००/-
एकूण :-			५०,०००/-